

dogodek ob Miklavževem darilu (Miklavžev nožič): vse pisano z izrazito vzgojnega vidika. Črtica Na pragu (*»Mentor«* 1908/9) pa je psihološka čustvena slika materinih skrbi ob odhodu študenta v šole, kar predstavlja meditativen uvod v povest Študent naj bo (*»Mentor«* 1909/10), ki je osrednja povest v tem zvezku. Ta povest je postala klasična slovenska dijaška povest ter ima tudi avtobiografski značaj. Če je Debevec v svojih Vzorih in bojih pokazal na notranjo rast in izobrazbo dijaka, je Finžgar v teh poglavjih pokazal nazorno in z veliko silo prvo leto dijakovanja v Ljubljani, kjer čudno sestavljena stanovajska družba vpliva na sicer nadarjenega dijaka, da konec leta pade. Je to realistično psihološka slika, ki bo ohranila svojo vrednost še dolgo časa. Zadnja povest pa je tudi zadnje Finžgarjevo delo Gospod Hudournik (DSM 1941), o katerem je DS prinesel že ob prvem izidu izčrpnjšo oceno. Kot Stritar z Gospodom Mirodolskim se je tudi Finžgar v zadnjem letu povrnil v mladinsko pisanje ter mu z Gospodom Hudournikom postavil svojevrstnega dvojnika. Prav tako kot Stritar je tudi Finžgar uglasil svoje zadnje delo na vzgojno plat ter pokazal na življenju živali, posebno ob svojem psičku Lisku načine bolj napačne kot prave vzgoje. Vrednost Gospoda Hudournika je prav tako kot vse Finžgarjeve tvorbe v jeziku in nazornosti, v čemer bo Finžgar za vedno ostal klasik slovenskega izražanja. S svojo zadnjo povestjo se je tako vsebinsko povrnil v svojo mladost in v opis gorenjskih hribov, ki jih je zapustil kmalu in šel na »mestni parket«, kjer mu je marsikdaj spodrsnilo v neki romantični lirizem, ki mu pod peresom ni zvenel tako izvirno in krepko kakor njegova domača kmečka epika.

Kakor je XI. zvezek izbor Finžgarjevih socialno vzgojnih črtic, tako je ta zvezek napolnjen s spisi, ki se tičejo mladinske vzgoje, katero podaja pisatelj v zgledih iz svoje mladosti in svoje starosti. Vseposod pa pride do veljave življenjska modrost, ki jo je pisatelj srkal že pri svojem očetu, h kateremu se povrača v svojem zadnjem delu, ter se tako povezal z živo tradicijo minulih rodov.

Založba je pripomnila, da je s tem XII. zvezkom končana zbirka Zbranih spisov. Toda prepričani smo, da samo za nekaj časa, kajti še mnogo gradiva čaka na novo objavo. Tako potopisi (Oranže in citrone iz Italije, Na Poljsko), govori, pesniška idila Triglav, ki ni brez vrednosti, itd. Vse to pa bo samo izpopolnilo podobo Finžgarja pisatelja in duhovnika, ki pisanje smatra ne samo kot poklic oblikovanja zgodb, temveč tudi svečeniški posel vzgajanja in voditeljstva, kar je posebno jasno stopilo na dan s tema dvema zvezkoma, posebno še s črticami iz zadnjih let, ki pa kljub tendenci — ali ni tudi Dickens tendenčen? — vzdrže oblikovno, jezikovno in umetniško mojstrstvo.

Tine Debeljak.

Janez Jalen: Ovčar Marko. Povest. V Ljubljani, 1. aprila 1942-XX. Slovenčeva knjižnica, letnik I., št. 13. Str. 280. — **Trop brez zvoncev.** Povest. V Ljubljani, 1. oktobra 1941-XIX. Slovenčeva knjižnica, letnik I., št. 1. Str. 236.

Jalen je pričel svojo pisateljsko pot z dramsko trilogijo: Dom (1923), Srenja (1924), Bratje (1930), ki pa je pokazala takoj v začetku, da njegova moč ni v drami, marveč v epiki, kajti vsa ta dela so v bistvu pripovednega značaja. Da je ostal le pri teh zasnovah, bi bilo njegovo ime v književnosti že precej pozabljeno; toda šele povesti in novele, ki so sledile tem dramam, so sčasoma odkrile njegov pravi talent. V teh delih se je namreč J. razodel kot svojska pisateljska osebnost, ki je prinesla v slovensko slovstvo močno osebno noto. To izvirnost je izpričala že njegova prva povest Ovčar Marko (1928-29), ki je nastala popolnoma mimo takratnega literarnega okusa, kakor ga označuje vzpon ekspresionizma, kateri je prav tedaj samovšečno ril po labirintih pretiranega subjektivizma in ponosno preziral vso stvarnost. Poznejša dela, med katera spadajo Cvetkova Cilka, novelska zbirka Previsi (1940) in Trop brez zvoncev (1939-40), pa so izšla že v razmahu novega naturalizma, ki je prikazoval predvsem le moralni in socialni razkroj sodobne družbe ter prav tako nekritično oboževal materijo, kot jo je predhodni ekspresionizem po krivici in brez potrebe zaničeval. Tako je J. ustvarjal mimo vseh gesel in struj. Ekspresionisti so mu zamerili idiličnost, ki je bila tuja njihovi duhovni problematiki, propagatorji naturalizma pa se niso hoteli sprijazniti z njegovo idealistično

usmerjenostjo; obema, ekspresionizmu in naturalizmu, pa je bil končno tuj tudi vedri, čeprav včasih nekoliko naivni optimizem, ki tvori bistvo J. pripovedne umetnosti. Tako ga je odkrila prav za prav šele Slovenčeva knjižnica, kjer sta na novo izšli obe njegovi glavni povesti: *Ovčar Marko* in *Trop brez zvoncev*. Tu mu zori tudi nova pripovedna trilogija *Bobri*, ki utegne postati zanimiva literarna novost.

S temi svojimi deli je postal J. v nekem oziru nadaljevalec Finžgarjevega kmečkega realizma, katerega pa je snovno zelo obogatil. Kajti, vtem ko riše F. prav za prav le košatega gorenjskega gruntarja, nam je J. prikazal nove obraze: pastirje, planšarice, lovce. Hkrati z njimi pa je zaživela v naši knjigi lepota planin, katero je kljub Mencingerju in Kozaku šele J. odkril. Ti opisi gorá, ki so v resnici prava J. posebnost, niso morda široka impresionistična platna, marveč le drobne, pa zelo lepe slike, sestavljene iz nešteti malenkosti, kakršne opazi le preprosto kmečko oko. Glede tega se je skušal pisatelj, čeprav nemara le instinktivno, v slogu svojega realizma čim bolj približati mišljenju in čustvovanju svojih junakov; kajti preprosti človek ne sodi kot moderni mestni turist lepote in kakovosti kraja po razpoloženju, ki ga utegne ta zapustiti v njegovi duši, ampak jih loči med sabo le po značilnosti tal in rastlinstva. To pa je najbrž tudi oblika pisateljevega lastnega doživljanja. Tako je podal v svojih delih zanimivo podobo Karavank in Julijskih Alp; v ta planinski okvir pa je skušal zajeti usodo svojih ljudi, ki so sicer do kraja prirodni in pristni, imajo pa žal to napako, da so že v začetku nekako preveč usovršeni in zreli, kakršni ostanejo tudi do konca, pa najsi bodo že dobri ali slabi. Zato pogrešajo vsa J. dela predvsem napetega notranjega dejanja; kakršne koli duševne tragedije, ki vržejo človeka iz tira, da ga potem duhovno očistijo ali pa stro, so njegovim junakom docela neznane. Ljubezenski nesporazumi, stara vaška nasprotstva in trenutne zamere, to so v tem idiličnem svetu vse protisile, ki ustvarjajo ritem povesti. Vsaka taka napetost pa se končno vselej sprosti v vedro spokojnost, kjer dobri zmagujejo, hudobni pa postanejo žrtev posmeha, ki jih nekako izključi iz vaše skupnosti. Tako se je moral J. pripovedni talent nujno izživeti v opisih prirodnih lepote ter v prikazovanju dobrega, tesnega sožitja z zemljo in živalmi, ki je glavna etična vrednota njegove umetnosti; ta duhovna odlika pa zasluži ob naši prirojeni želji po gosposčini še posebno močan poudarek. Skrb za živali ter borba z zvermi in divjimi lovci, to je prav za prav vsa vsebina J. del. Med to pripovedovanje pa je vpletel zanimive slike iz živalskega življenja, kakršnih v slovenski književnosti še nismo brali in ki so vsekakor poglavitni čar teh vedrih planinskih idil. — V skladu z vsebino svoje umetnosti pa je J. skušal prisluhniti tudi živi gorenjski govorici ter si na njeni osnovi ustvaril tudi lastni jezik in slog, ki je včasih res malo osladen, vendar pa vseskozi preprost in domač. Tako moramo torej J. uvrstiti med vidnejše predstavnike naše sodobne proze; tudi idiličnost, ki nas je včasih tako motila, predstavlja le poseben odtенок celotne podobe slovenske književnosti, kakršna se je razvila v dobi med obema vojskama. Te kvalitete bi mu naša predvojna, aprioristično priostrena kritika najbrž nikoli ne bila priznala; toda vihar, ki je šel preko nas, je razčistil končno tudi mnogo literarnih pojmov. Neplodne klikarske debate pa so daleč za nami.

Taki sta v bistvu tudi obe imenovani deli. Kot celota je *Ovčar Marko* brez dvoma umetniško sprejemljivejši, v posameznostih pa moramo dati prednost vendarle *Tropu brez zvoncev*. Temu je vzrok dejstvo, da se je duhovni element umetnosti ravno v tej prvi J. povesti izživel globlje in popolneje kot v katerem koli njegovih poznejših del. Ta duhovni poudarek vidim predvsem v idealizaciji, ki je sicer vseskozi malo pretirana, kar pa je skušal pisatelj umetniško opravičiti s tem, da je osredotočil vse dogajanje okrog mladega fanta, ki je šele pravkar začutil v sebi prebujenost vseh sil, ki je torej še v tistih letih, ko življenje še ne more biti človeku problem niti kompromis, ampak vse samo pesem in pogum. Ta idealizacija je ob pomanjkanju vseh globljih psiholoških motivov rešila umetniško zaokroženost dela. Hkrati pa je postavil dejanje v 18. stol. Tudi dih starodavnosti naj bi od svoje strani dajal povesti polnejši videz resničnosti. Škoda je le, da je pisatelj ravno to časovno okolje tako slabo izrabil. Vsi ti zgolj zunanji prijemi, med kakršne je treba šteti vozarje in nemškega kirasirja, Paglovčev

molitvenik in stereotipno postavo komposteljskega romarja, še ne pričarajo slutnje davnine, kljub temu, da je vpletel v povest tudi zgodovinsko osebnost Antona Janša. Veliko bolje označujejo to časovno odmaknjenost medvedi, ki iz goščav zalezujejo črede, in jate volkov, ki ponoči vdirajo v hleve in napadajo popotnike na samotnih cestah. Da se je pisatelj bolje vživel v to časovno ozračje, bi lahko dobili zanimivo delo v slogu Tavčarjevih in Pregljevih zgodovinskih povesti, v tej obliki pa tvori samo neorganski okvir, s katerim povest ni prav za prav nič pridobila. Prav tako je poskušal ponekod brez vsake vidne potrebe arhaizirati jezik, dočim so nekatere narečne oblike taki domačijski povesti res samo v korist. — Nasprotno pa je Trop brez zvoncev na posameznih mestih, zlasti v nekaterih lovskih prizorih, vsekakor umetniško polnejši, vendar pa pogrešam močne osebne drame v središču, ki bi z notranjo psihološko nujnostjo oblikovala celotno dogajanje v izrazit umetniško organski lik. Ta, samo na sebi sicer idealna in etično lepa Petrova ljubezen do Jerce in Špelce, ki naj bi dajala delu enotno povezanost, se vleče skoz štiri leta. Lahko bi se zaključila v nekaj mesecih. Prav tako pa bi se mogla ob koncu povesti znova pričeti. Umetniška zaokroženost dela bi pri tem prav nič ne trpela. Vrednost te povesti je torej v posameznih zares močnih slikah, ki so zaradi svoje realistične plastike mnogo bolj življenjske kot pri Ovčarju Marku, kot celota pa se zaradi preohlapne zasnove ne more meriti z njim. Prav ta povest pa je tudi razkrila vso J. umetniško moč in nemoč. Ustala je sodbo, da je pač dober prikazovalec prirodnih lepot, kot oblikovalec človeških usod pa znatno šibkejši.

Bodočo novo izdajo obeh del, ki bo mogoče kdaj izšla, pa bi si želel tiskano na boljšem papirju in opremljeno le z dobrimi fotografskimi posnetki naših planin, ki vsekakor skladneje sodijo v okvir teh povesti kakor pa mrtve Sajovčeve ilustracije, ki samo ubijajo lepo iluzijo, katero si človek ustvari pri branju. Avgust Žavbi.

Stritar, Izbor mladinskih spisov. Priredil Fr. Koblar. Cvetje iz domačih in tujih logov, zv. 16.

Široko popularizirani Stritarjevi mladinski spisi v Pod lipo, Jagodah, Zimskih večerih in Lešnikih (Moh. družba 1895—1906) so nam danes klasični primeri našega predcicibanskega mladinskega slovstva. Stritar se je kot Levstik izmučen iz borb umaknil v idiliko mlade duše. Jezikovna in formalna dovršenost, združena z bogato notranjo vsebino, ki je sicer v duhu časa izrazito pedagoška, to so lastnosti, ki opravičujejo Stritarju tudi v tej slovstveni vrsti klasičnost. Ta teza, ki jo prireditelj postavlja na koncu 20 strani obsegajočega Uvoda, je podprta z natančno analizo snovi, idejne vsebine in oblikovne strani Stritarjevih mladinskih spisov. Dvodelni Uvod ima na prvem mestu dovolj obširno Stritarjevo biografsko skico, ki bo prireditelju ogrodje pri nadaljnjem izboru. V načrtu so namreč še trije zvezki, s katerimi bo prikazan ves Stritar-leposlovec. — Izbor prinaša najboljše Stritarjeve pesmi (večinoma iz Pod lipe), Basni, Drobnice in Uganke iz Zimskih večerov. Od proze delno Griškega gospoda, v celoti pa Janka Božeta (Jagode). Iz množice mladinskih dramatskih podob je izbrana le ena (Dela dobil), kar je dovolj za vzorec Stritarjeve neživljenjske dramatike. Iz Lešnikov so vzeti lepi Spomini z resnično klasično sliko: Kako sva z Levstikom krompir pekla. — Izbor spremljajo poleg omenjenega Uvoda še bogate kulturno-zgodovinsko zanimive Opombe in ob koncu še Vprašanja. — Knjižica je nujno dopolnilo srednješolskih čitank in liter. zgodov. priročnika. Lavrin R.

Slovenska slovstvena čitanka za višje razrede srednjih in sorodnih šol. Ljubljana 1942-XX. Pokrajinska šolska založba. Str. 392.

Ob tej knjigi, ki naj služi pouku slovenščine, se je s strokovnega vidika težko na dolgo ustavljati, saj je nastala iz mnogoletnih izkušenj naših najboljših slavistov na srednji šoli. Dočim je bila prej tvarina razdeljena na štiri čitanke, je zdaj združena v eno samo knjigo in nudi torej najlepši pregled slovenskega pismenstva. Pričenja se z brezimnim narodnim pesništvom ter preide preko rokopisnih spomenikov na književno besedo Trubarja in vseh nadaljnjih rodov do najnovejših slovenskih prozaistov. Imena, ki v literarni zgodovini zvenijo